

UMJETNIK, ZEMLJA I SVEMIR

ANTUN MARAČIĆ

Boris Demur rođen je u Zagrebu 1951. godine. Diplomirao je slikarstvo na ALU Zagreb u klasi prof. Raula Goldonija, a grafiku na istoj Akademiji 1977. u klasi prof. Alberta Kinerta. Suradnik je Majstorske radionice prof. Ljube Ivančića od 1975. do 1977. Od 1978. do 1980. član je Radne zajednice umjetnika Podrum. Sudjelovao je na 193 skupne i održao 34 samostalne izložbe. Živi u Zagrebu.

Već iz šturih podataka koje nudi kratka biografija zagrebačkog slikara Borisa Demura, iz stavki koje govore o njegovu školovanju te dinamici umjetničkih nastupa izraženoj u broju izložbi dade se zaključiti da je riječ o osobi izuzetne radne energije.

Bolje poznavanje njegova djela samo će potkrijepiti taj dojam. Štoviše, uputit će autora kome je rad u slikarstvu medij gotovo panične potrebe za oslobođenjem egzistencijalne jezgre, ostvarenjem kontakta sa stvarnošću, za dubinskom spoznajom sebe i svijeta. U svim svojim periodima, onda kad je još davno na Akademiji vježbao tonsko slikarstvo, kad je kasnije prakticirao bezrezervni ekspresionizam ili, još kasnije, kad je maksimalizirao redukciju sredstava i sadržaja, te kad se konačno prihvatio promišljanja znaka spirale - Demur je kao kamikaza išao do kraja svojih radnih mogućnosti i mogućnosti poimanja problema. Jedna bi, tako, faza - nakon katkad mučnih pauza koje bi uslijedile poslije iscrpljenja teme i materije - smjenjivala drugu nastavlajući često formalno sasvim različitu i naoko neprepoznatljivu, ali dosljednu liniju istoga psihološkog predznaka, iste mentalne određenosti i usmjerenja.

Oko sredine 70-ih, u tijeku studija na ALU, Demur izvodi ekspresionističke radove koje obilježava egzistencijalistički grč par excellence. To su, osim crteža, slike-objekti u impulzivno kombiniranoj tehnici ulja, kolaža i asamblaža, često nepravilna formata. Fotografije i različite predmete, uz napisane riječi-uzvike, umjetnik interpolira u kontekst nemimo i kaotično formirane plastične strukture, premazuje ih ili prilja vehementnim gestualnim tragovima tekuće boje. Otada i datira Demurova potreba da od svojih radova sastavlja ambijente u kojima sam boravi, nesmiljeno se suočujući s projekcijom vlastite duševne nutrine, prolongirajući tako, u nekom smislu, strastveni spoznajni proces. Ta njegova praksa totalnog ambijentiranja u novije je vrijeme postala javnom i zadobila novo značenje analogno iskustvenoj zrelosti i pro-

mjeni plastičkog predteksta. Mučnina je zamijenjena svečanošću šanse proširene prostornosti.

U drugoj polovici 70-ih Demur radikalno reducira sredstva i smiruje potez dovodeći ga gotovo do impersonalnosti, a boju svodi na голу osnovu, najčešće bijeloga. Kaos i vehemenciju prethodnog perioda prevodi u red racionalnog projekta tada internacionalno aktualnog primarnog slikarstva u kojemu se bavi materijalnom i procesualnom suštinom medija. Naravno, i nadalje je u igri sinkroni proces samoidentifikacije. Upravo taj intenzitet pozadinskog erosa čini ga našim najistaknutijim predstavnikom toga formalno hladnog tipa slikarstva. Iscrpljujući ovaj put već u startu sužen repertoar sredstava do kraja, on potkraj 70-ih prelazi na radove s tekstovima. Tekst kao tautološki princip, kao sastavni dio slike ili kao sredstvo teorije zadržava i u novije vrijeme.

No, na početku 80-ih godina Demur započinje s formalno i koloristički raskošnijim načinom izražavanja, spajajući ekspresivnosti iz svojih početaka s uređenošću primarnog slikarstva. Pronalazi i etablira motiv spirale koji promišlja već punih devet godina. U tom kozmičkom znaku i načelu autor je pronašao predložak za nastavak elaboracije elementarnih slikarskih zahvata, ali i za izražavanje univerzalne (spiralne) kauzalnosti koja određuje sve oblike postojanja. Uistinu, sirovim potezom i bojom, bez ikakve tehnološke mistifikacije materijala, isticanjem sirovog značaja podloge papira ili platna, slikar postiže vrhunski spiritualni ugođaj, upravo religiozni naboj i učinak.

Svoju prvu spiralu Demur je naslikao rukama, bijelom bojom na crnom, tri metra dugačkom platnu, 1983. godine. Osam godina kasnije, u rujnu 1991. (nakon što ih je u međuvremenu, u nevjerojatno bogatim varijacijama, izveo na tisuće), on slika "drugu prvu" spiralu koja bez sumnje označuje jedan novi početak, usko povezan s recentnom sudbinom Hrvatske. Riječ je, ovaj put, o crvenoj spirali izvedenoj sada na bijelom platnu istih dimenzija, istim "alatom".

Uzbudljiva je koincidencija i znakovitost što dimenzije platna autor nije sam birao. Slika je, naime, nastala na zadanu formatu na kakvom je radilo i ostalih dvadesetak umjetnika koji su sudjelovali na prvom kolektivnom antiratnom nastupu - "Hrvatski umjetnici za mir 1991.". Kao da je dugo prikupljena energija ostvarila svoj puni, dramatičan kinetizam u tom, sigurno ključnom, djelu. Ruka i crvena boja, dva elementa koji naglašeno označuju karnalno, krvavo i zemaljsko, istodobno su katalizirala osjećanje svečano svemirskog, neumitnog, vječnog i vedrog.

Usred kvi i krika spojeno je nebo sa zemljom, smrt premoštena izvjesnošću kontinuiteta života. Bez traga vulgarne ilustrativnosti i pri-

mijenjenosti, to je djelo ostvarilo najsretniji mogući odnos s temom domovinske tragedije.

Jednako delikatan spoj univerzalnog i lokalno-referentnog Demur ostvaruje u narednom ciklusu inspiriranom Mozartovim djelom pod naslovom "Requiem in Croatia". Ovaj put to su velike crno-bijele i bijelo-crne spirale, izložene, a mahom i izvedene u Galeriji Studentskog centra u Zagrebu, na platnu ili direktno na zidu, u studenom 1991. godine. Njihova fizička monumentalnost uz redovno inkorporirani znak križa odgovarala je snazi naglašenog patosa, a pretpostavka snažno izraženog bola preobrazila se u spacijalno indiferentno vedrinu. Bezrezervni egzistencijalizam tjelesnog i gestičkog prerastao je u odvedenu spritualnost, u uvjerljivu moralnu činjenicu.

Drugi (na)stavak "Requiem" Demur je izveo i izložio u Kulturno-informativnom centru u Zagrebu u srpnju 1992. Riječ je o seriji od devet slika izvedenih na po četiri spojena formata pak-papira. Ovom prilikom Demur također izostavlja kist i radi neposredno rukom. Ali, s vrlo razrijeđenom, plavom bojom, primjenjuje svojevrsnu akvarelnu tehniku. Ni podloga, ni tehnika, ni boja nisu odabrane slučajno. Za razliku od platna, tanki, nekvalitetni papir (koji bi prezreo konvencionalni slikar) vjerno registrira svaki i najtananiji potez ruke, drhtaj vode i pigmenta. Gotovo da osjećamo zvuk pljuskanja obojenog likvida koji pada na podlogu i povlači se prstima. Kao da percipiramo trenutak sušenja u kojem različito gusto sedimentirani pigment ostaje definitivno fiksiran. Neobična vibrantnost površine posljedica je transparentne, maksimalno ogoljene procesualnosti. Upravo tako temeljito izražena fizičnost rezultira potenciranom konzekvencom duhovnosti. Naravno, tu je i presudna komponenta plave boje koja i nije drugo do boja nematerijalnog, doslovce - boja neba. Spirala, nazočna eksplicite ili u svom, u prvi mah nerazpoznatljivom, segmentu, u ovom je slučaju, koliko

Spiralni ambijent, Rovinj, 1992.

Fotografija: D. RAKOCI

također nebeski znak, toliko i oblik slikarske geste: zahvaćanja boje-tekućine, put do njezina postavljanja na papir, ponovnog zahvaćanja, napredovanja po formatu. Istodobno, u svojoj mentalnoj posljedici, spirala je evolutivan princip, izraz neuništivosti života.

Spektakularnu ekstenziju izložbe u KIC-u Demur je izveo u Rovinju, također u srpnju 1992., u tamošnjem zavičajnom muzeju. S 88 oslikanih papira formata 100 x 140 cm Demur je pokrio čitav strop i sve zidove prostora, kreirajući tako čudesan plavi spiralni ambijent po uzoru na oslikanost starih istarskih crkvice. Evocirajući u vlastitoj parafrazi dio nacionalne likovne tradicije, slikar ponovo uspijeva posredovati spoj između lokalnog i - u doslovnom smislu - univerzalnog. Umjetnik kao katalizator susreta dimenzija, onaj koji podsjeća na njihovo srodstvo, svoditelj na zajednički nazivnik vlastitoga znaka. Ono što svaki umjetnik jest, Demur nam svojim primjerom demonstrira na paradigmatički način.

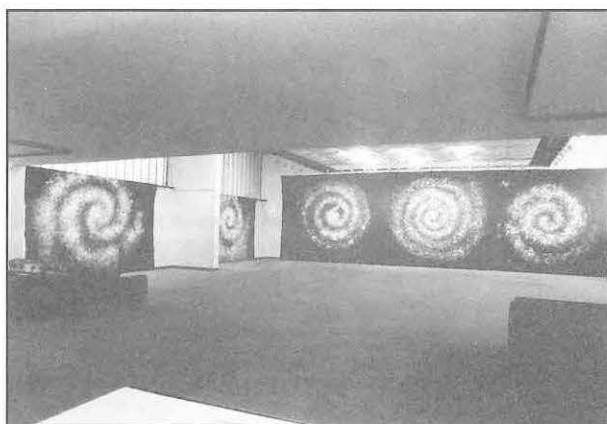
Pronalazač i teoretičar slijede umjetnika u istoj osobi. Intuicija i praksa dovode do iznenađujućih spoznaja. Tražeći i locirajući svoje mjesto na svijetu i u vremenu kao biološka, socijalna, kulturna pa tako i nacionalna jedinka, Demur putem principa spirale ne samo što svemirske galaksije prepoznaje u subatomske česticama i spaja ih u otisku papilara vlastitog prsta. On, uz svoju izložbu "Spirale čitanja" u Zadru u listopadu 1992., u povodu manifestacije "Mjesec hrvatske knjige '92", obznanjuje svoju verziju porijekla glagoljskog slova koje označuju sam život ("živete"). Njegov je oblik segment dvostruke spirale.

Formalna činjenica, odnosno njezina objava, od umjetnikove opsesivne životne teme, kakva je spirala, postaje istog časa poetska i

moralna činjenica. Otkriće kao nagrada, argument životvornosti sebe kao osobe i kao pripadnika konkretnog naroda. Naravno, ovaj drugi aspekt navedenog argumenta sadrži mnogo dalekosežniju dragocjenost. U smislu nužne diferencijacije od onih čija je čežnja znak i djelo - smrt.

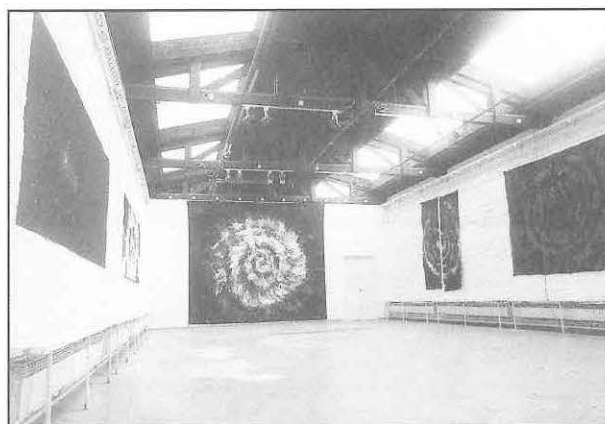
Teška i tragična recentna sudbina Hrvatske prirodno je izazvala reakciju mnogih likovnih radnika, njihovu potrebu da svojim radom moralno pridonese obrani zemlje. Nažalost, malo je onih čiji dopinos znači više od mehaničkog pridruženja. U vrlo su rijetkim slučajevima likovnjaci, bez obzira na plemenite pobude, uspjeli izbjeći najtrivijalniju primijenjenost i ilustrativnost. Uglavnom su to bila mehanička narativna određenja, pri čemu se privremeno napuštala uobičajena poetika i izraz. No, ti umjetnici-izletnici, kao i antitalenti koji su iskoristili голу temu kao priliku za svoju promidžbu, relativno su benigni slučajevi. Teži su bili oni, otprije afirmirani, perfidni artisti koji su okolnosti krvi i smrti iskoristili za iskaz svojih pornografskih nagnuća, ili čak poriv da, pod krinkom nacionalnog angažmana (koristeći se naivnošću auditorija i profitirajući pritom) ubacuju sol u nacionalne rane. No, o njima bolje da i ne govorimo.

Boris Demur rijedak je i utoliko vredniji primjer umjetnika čiji uporni angažman na pronalažanju i afirmaciji vlastita identiteta automatski uključuje relaciju s identitetom mjesta i vremena kojemu pripada i kojim je određen. Temeljna etička pretpostavka njegova rada organski veže vlastitu, individualnu sudbinu za sudbinu domovine. Stoga on istinski izražava njezinu bol i njezinu neodoljivu čežnju za životom; dokazuje svoju i njezinu pripadnost svijetu i svemiru.

Praporijeklo starohrvatskog pletera i glagoljice, 1993.

Fotografija: F. TVRDI

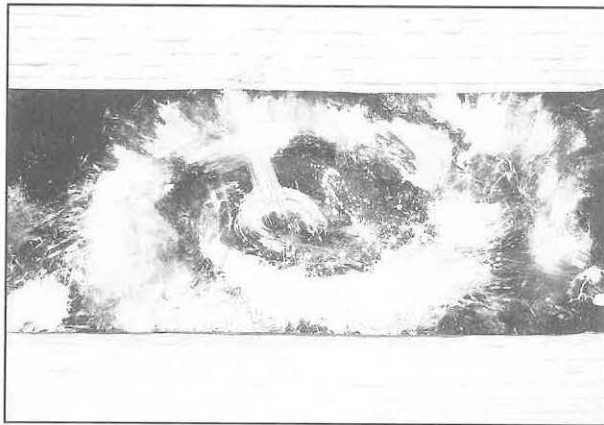
Requiem in Croatia, Zagreb, 1991.

Fotografija: H. GRGIĆ

Summary

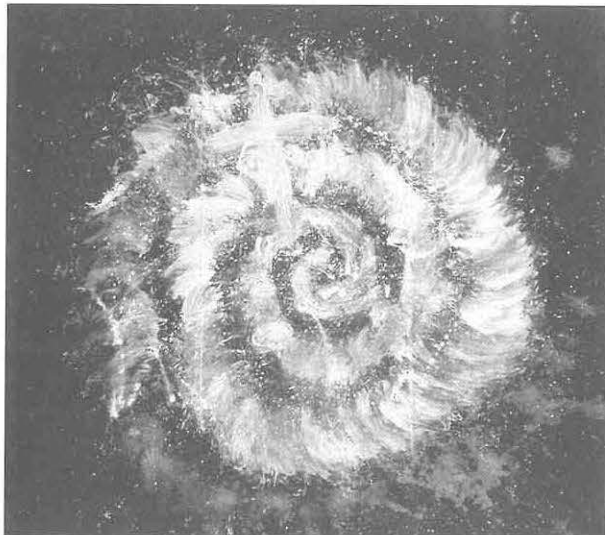
Antun Maračić: "Artist, the Earth and the Universe"

Boris Demur was born in 1951 in Zagreb, where he got a degree in painting and graphics at the Academy of arts. He has participated at 193 collective exhibitions and organized 34 one-man shows. He lives in Zagreb. At the beginning of the eighties, Boris Demur starts with formally and coloristically more luxuriant way of expressing, joining expressiveness from his beginnings with the arrangement of a primary painting. He discovers and sets up the motif of spiral which he has been considering for full nine years. In this cosmic sign and principle, the author has discovered a pattern for continuation of an elaboration of elementary painting processes, but also for expressing of universal (spiral) causality which determines all the forms of existence. By a coarse stroke and color, without any technological mystification of the material, by emphasizing a raw ground of paper or canvas, the painter achieves indeed the supreme spiritual atmosphere, truly such religious fervor and effect.

Requiem in Croatia, Zagreb, 1991.

Fotografija: H. GRGIĆ

Requiem in Croatia, Zagreb, 1991.

Fotografija: B. CVJETANOVIĆ